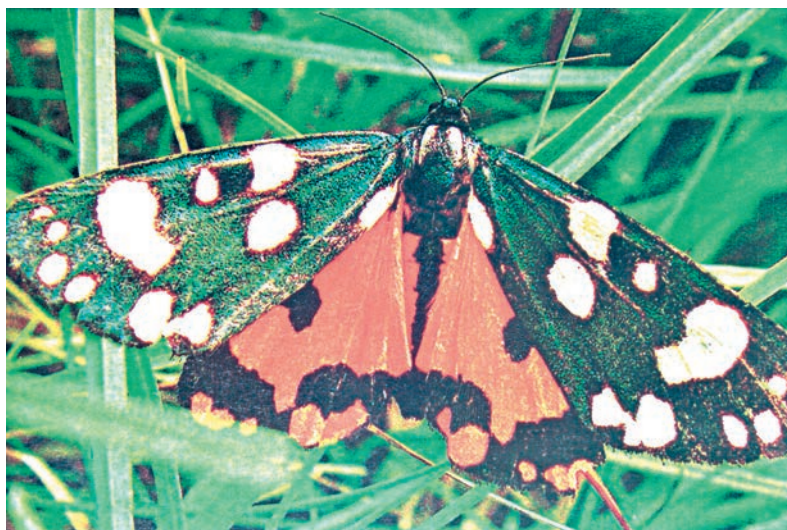

LEPTIR 2010. GODINE ¹⁾

Njemački je časopis *Flora Garten* u broju 3/2010. donio sliku i vijest da je Savez zaklada za zaštitu prirode Savezne zemlje Sjeverne Rajne -Vestfalije (NRW) za leptira 2010. godine izabrao vrstu *Callimorpha dominula* (slika 1). U kratkom opisu navodi se da vrsta spada među rijetke noćne leptire koji su aktivni i danju. Oni se nalaze u svijetlim vlažnim šumama, a zbog intenzivnog šumskog gospodarenja i isušivanja malih voda postaju sve rjeđi.

Slika 1. Lijepa medonjica (*Callimorpha dominula* L.)

Proglašenje ove vrste za leptira godine u Saveznoj zemlji Sjeverna Rajna-Vestfalija, gdje na 40 % manjoj površini od Hrvatske živi četiri puta više stanovnika (oko 18 milijuna) i u kojoj se nalazi najveća industrijska grupacija u Europi, izraz je brige za zaštitu prirode i nadilazi lokalno ekološko značenje.

¹⁾ Prema izlaganju na XVII. skupštini HED-a 26. III. 2010. u Zagrebu.

Etimologija, sistematika i biologija

Etimologija znanstvenog imena *Callimorpha dominula* L., 1758, temelji se na klasičnim jezicima: grčki *kallos* = ljepota, krasota, *morphe* = oblik, izgled, a lat. *dominula* = mlada gospođa, gospodarica.

Vrsta spada u por. Arctiidae. Smatra se da na svijetu u toj porodici postoji oko 8000 vrsta. Većinom se nalaze u Južnoj Americi općenito jako upadljivih boja (Pollini), a u Europi ih ima oko 100 vrsta (Karsholt & Razowski). Za određivanje leptira i drugih kukaca do porodice mogu se koristiti tablice na hrvatskom jeziku (Schmidt). U prikazu rasprostranjenosti 8 470 vrsta leptira Europe Karsholt & Razowski u rodu *Callimorpha* navode samo vrsteno ime *dominula*, ali drugdje se mogu naći razni sinonimi. Tako Kranjčev kao sinonim za *C. dominula* navodi *Panaxia dominula*, a *Callimorpha quadripunctaria* po Polliniju zapravo je *Euplagia quadripunctaria* Poda, 1761, po Karsholt & Razowski.

Leptiri *Callimorpha dominula* u mirovanju drže krila položena vodoravno tako da njima pokrivaju zadak. Vrsta iskazuje znatnu varijabilnost boja i šara na krilima. Lete danju, a noću rado dolaze na svjetlo (Kranjčev). Ticala su kod ženki nitasta, a kod mužjaka češljasta (Pollini). Gusjenice se hrane lišćem raznih biljaka, kao što su mrtva kopriva (*Lamium*), potočnica (*Myosotis*), kozja krv (*Lonicera*), kupina (*Rubus*) i dr. Ima jednu generaciju godišnje. Gusjenice se hrane krajem ljeta te se nakon prezimljenja ponovno hrane i kukulje početkom sljedećeg ljeta. Na izvrsnim slikama Kranjčev je prikazao četiri vrste te porodice. Osim već spomenute *Panaxia dominula* (modrocrvne medonjice), tu je *Arctia caja* (smeđa medonjica), *Arctia villica* (crna medonjica) i *Rhyparia purpurata* (purpurna medonjica).

Rasprostranjenost u Europi

Callimorpha dominula postoji u svim zemljama i područjima Europe, osim u Irskoj, na Korzici, Sardiniji, Malti i Cipru. Rasprostranjenost *C. quadripunctaria* podudara se u većem dijelu Europe s rasprostranjenošću *C. dominula*, no krajnje granice areala *E. quadripunctaria* nešto su južnije. Naime, ona ne postoji u Fenoskandinaviji, Estoniji i Danskoj, a postoji na Korzici i Cipru (Karsholt & Razowski).

... i u Hrvatskoj

Nalaz *Callimorpha dominula* u Hrvatskoj je još 1900. godine zabilježio Gjuro Koča kao jednu od 14 vrsta iz 6 rodova te porodice, ali bez drugih podataka. No, već u sljedećem radu, 1901. godine, on je s više podataka naveo nalazišta 17 vrsta iz 7 rodova. Za *Callimorpha dominula* napisao je da je to dosta česta vrsta u srpnju na Velikoj Kapeli, a u Velikoj da je leptire hvatao i u kolovozu (npr. 27. VIII. 1896). Koča je naveo i vrstu *C. hero* L. u šumi Leskovac kod Vinkovaca u kolovozu 1900. te naveo da je ona češća kod Pleternice i Ogulina od srpnja do kolovoza, a uhvatio ju je i kod Zagreba. No, za sada nije jasno na što se to odnosi, jer u dostupnim izvorima nisam našao to vrsteno ime, odnosno trebalo bi pregledati muzejske primjerkke. Noviji podaci za *C. dominula* u Hrvatskoj nisu poznati. Dakle, *Callimorpha dominula* kao vrsta postoji u Hrvatskoj, no čini se da postoji uglavnom u kontinentalnom dijelu jer u primorskom odnosno otočnom dijelu nije nađena. Tamo su nađene samo srodne vrste *Arctia caja* u Osilnici, Gorski kotar (Mladinov, 1978.) i *A. villica* na Pagu i Unijama (Mladinov, 1965., 1967.).

Lijepa medonjica

Što se tiče hrvatskih naziva, Langhoffer je 1897. godine kao svojevrsni kompendij objavio oko 3000 narodnih imena za 600 vrsta ili skupina kukaca iz 22 udžbenika koji su se koristili u školama u Hrvatskoj od 1850. *Callimorpha dominula* tada se ne spominje, ali se za srodnu i kod nas češću vrstu *Arctia caja* navodi osam naziva, među njima npr. „smeđ” medo ili medvednjak (po braći J. i D. Accurti, tiskano u Beču 1856.) ili medonjica ili kaja (Vukasović, Prag, 1872.), zatim obični otrovar ili medonjica (Janda, Zagreb, 1886.; Korlević, 1895.), a sam je Langhoffer predložio naziv obična medonjica. Takav naziv potječe od građe gusjenice koja je s gornje strane pokrivena gustim crnim dlakama, a s donje strane je žutosmeđa. Po tome je i cijela porodica Arctiidae dobila naziv medonjice (Schmidt). Kasnije je Kovačević tu vrstu nazvao, isto i Kranjčev smeđa medonjica. A naziv otrovar dolazi od toga što leptiri, ako ih se dotakne, s dorzolateralnog dijela izlučuju hemolimfu izmiješanu s neugodnim mirisom (Pollini), očito u svrhu obrane. *C. dominula* njemački se naziva Schönbär, doslovno lijepi medvjed. S obzirom na etimologiju znanstvenog imena te na suvremenu sistematiku kao i na našu terminološku tradiciju, *Callimorpha dominula* trebala bi se zvati *lijepa medonjica*.

Od spomenutih vrsta određenog gospodarskog značenja navodi se samo da gusjenice *A. caja* mogu oštetiti lišće vinove loze, smokve i drugih voćaka (Kovačević), vjerojatno zato što ima dvije generacije godišnje. S druge strane, zanimljivi su pokušaji suzbijanja korova kostriša *Senecio jacobaea* pomoću srodne vrste *Callimorpha* (ili *Tyria*) *jacobaeae*.

Literatura

- KARSHOLT, O. & RAZOWSKI, I. 1996: The Lepidoptera of Europe - Appollo Books. Stenstrup. 380 pp.
- KOČA, GJ., 1900: Prilog fauni gore Papuka i njegove okoline. - *Glasnik Hrv. naravoslovnoga društva*. XII. 1-3: 100-134.
- KOČA, GJ., 1901: Prilog fauni leptira (Lepidoptera) Hrvatske i Slavonije. - *Glasnik Hrv. naravoslovnoga društva*. XIII. 1-3: 1-67.
- KOVAČEVIĆ, Ž., 1952. Primijenjena entomologija. II. knjiga. Poljoprivredni štetnici. Zagreb. 479 str.
- KRANJČEV, R., 2009: Leptiri Hrvatske. - Križevci. 555 str.
- LANGHOFFER, A., 1897: Prilog za nomenklaturu kukaca u opsegu za srednjoškolsku obuku. - *Nastavni vjesnik*. V. 175-189, 305-315.
- MLADINOV, L., 1965: Rezultati istraživanja faune Rhopalocera i Heterocera otoka Paga. - *Biološki glasnik*. 18. 37-48.
- MLADINOV, L., 1967: Fauna leptira jadranskog otoka Unije. - *Biološki glasnik*. 20. 151-165.
- MLADINOV, L., 1976: Prvi dodatak poznavanju faune Macrolepidoptera iz doline gornjeg toka rijeke Kupe. - *Acta entomol. Jugosl.* 14. 1-2: 63-67.
- POLLINI, A., 2002: Manuale di entomologia applicata. - Edagricole. Bologna. 1462 pp.
- SCHMIDT, L., 1970: Tablice za determinaciju insekata. Priručnik za agronome, šumare i biologe. Sveučilište u Zagrebu, Poljoprivredni fakultet. 258 str.